

Ο Ιουδαϊκός χαρακτήρ τῆς εὐρωπαϊκῆς αὐτοπεποιθήσεως.

Τὸ οἰκονομικὸν αἰσθητήριον καὶ ἡ οἰκονομικὴ ὑπεροχὴ τῶν ἀνά τὴν ὑφήλιον διεσκορπισμένων Ἰουδαίων ὄχι μόνον δὲν ἠμφεςθητήθησαν, ἀλλ' ἴσως ὑπῆρξαν ἡ βασικὴ αἰτία τοῦ ἀντισημιτισμοῦ. Πρὸς ἐξήγησιν τοῦ φαινομένου θὰ ἦτο δυνατόν ν' ἀναφερθοῦν ὡς λόγοι πλήν τῆς παραδόσεως, τὴν ὁποίαν ἐδημιούργησαν ἐμπορικὰ προνόμια, ὅταν ἡ Ἐκκλησία ἀπηγόρευε τὴν ἐμπορίαν εἰς τοὺς χριστιανούς, ἢ διαρκῆς ἐγρήγορσις τῶν Ἰουδαίων εἰς τὸ μέσον ἑτεροδόξων καὶ ἀριθμητικῶς ἰσχυρῶν κοινοτήτων, τὸ πνεῦμα τῆς ἀλληλεγγύης, κοινωνικὸν φαινόμενον ὄλων τῶν μειοψηφιδῶν, ἢ πίστις εἰς τὴν ἀποστολὴν των ὡς περιουσίου λαοῦ τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν μέλλουσαν ἡγεμονίαν τοῦ κόσμου καὶ ἡ ἐξώθησις των εἰς ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις, ἐφ' ὅσον σχεδὸν παντοῦ ἀπεκλείοντο τῶν ἐπαγγελματικῶν συλλόγων καὶ τῶν κρατικῶν ὑπηρεσιῶν. Ὁ βασικὸς ὁμῶς λόγος τῆς οἰκονομικῆς αὐτῆς ἐπιδόσεως εἶναι ἡ αὐτοπεποίθησις τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν ἱκανότητά του νὰ ὑποχρεώσῃ τὸν Θεόν, ἢ ἐμπιστοσύνη εἰς τὸ ἀνθρώπινον ἔργον, τὴν ὁποίαν οὐδεμία ἐκ τῶν ἱστορικῶν θρησκειῶν ἐτόνισε τόσον, ὅσον ἡ θρησκεία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Ἡ δικαίωσις τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἐνταῦθα εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἀνθρώπινον κατόρθωμα.

Εἰς τὴν Ἰσραηλιτικὴν θρησκείαν ἡ λύτρωσις ἐμφανίζεται ὡς ὑποχρέωσις τοῦ Θεοῦ ἐναντι ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἐξεπλήρωσαν τὴν πρόθεσίν του. Μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου ἰσχύει μία ἀκατάλυτος συμφωνία, τὴν ὁποίαν οὔτε ὁ ἄνθρωπος χωρὶς τιμωρίαν οὔτε ὁ Θεὸς χωρὶς ἀναίρεσιν τῆς ἐγνοίας του εἶναι δυνατόν νὰ παραδοῦν. Ἐφ' ὅσον ἡ ἀτομικὴ συμπεριφορὰ ἀντιστοιχεῖ πρὸς ὅ,τι ἔχει ὀρίσει καὶ ὑποσχεθῆ ὁ Θεός, τὰ προβλεπόμενα θὰ συμβοῦν κατ' ἀνάγκην. Ἐὰν δὲν συμβαίνουν, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ὀλιγωρίαν, ὥστε μόνη λύσις νὰ εἶναι ἡ ἐντασις τῆς προσπαθείας. Ἡ πεποίθησις ὅτι οὐδεμία δύναμις θὰ ἦτο εἰς θέσιν νὰ θραύσῃ τὸν νόμον, τὸν σύνδεσμον τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπου, ἐκράτησε τὸν Θεὸν εἰς τὰ ὄρια τῆς δικαιοσύνης, ὅπως τὴν ἐπέβαλλον αἱ συνθήκαι τῆς ζωῆς, δὲν τοῦ ἐπέτρεψε δηλαδὴ τὴν ἀδικον ἀμοιβὴν ἢ τὴν καταδίκην χωρὶς λόγον. Ἡ νομικὴ αἰσθησις δὲν ἀπέκλεισεν ἐνταῦθα μόνον τὴν ἀγάπην, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀθαιρεσίαν τοῦ Θεοῦ, ὅπως τὴν παρέστησεν ὁ Καλδίνος. Ἐὰν ὁμῶς ὁ Θεὸς παρουσιάζεται ὡς τηρητῆς θεσμῶν, οἱ ὁποῖοι κατοχυρώνουν τὸν ἄνθρωπον ἐπὶ τῆς γῆς καὶ εἰς τὸν οὐρανόν, ὁ ἄνθρωπος κατακτᾷ, ὅτι αὐτὸ δικαίως τοῦ ἀνήκει. Δὲν ὀφείλει ἐπομένως χάριν, ἀλλὰ τρέφει ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν Θεόν, ὅτι θὰ φανῆ ἀντάξιός των ὑποσχέσεών του, ἐφ' ὅσον ἐκπληροῦται ἡ νομικὴ των προϋποθέσις.

Ἡ ἀντίληψις αὐτὴ δὲν ἀπεδέσμευε μόνον ὀλόκληρον τὴν ἐνεργητικότητα τοῦ Ἰουδαίου, ὁ ὁποῖος ἐπίστευεν ὅτι τὸ πᾶν ἐξηρτάτο ἐκ τῆς πράξεώς του, οὕτως ὥστε μέχρι σήμερον νὰ μὴ ἐπαφεθῆ εἰς τὴν ἐξ ἀντιπροσώπου λύσιν τῶν βασικῶν του προβλημάτων καὶ διὰ τοῦτο νὰ ἐξασκηθῆ ὁ ἴδιος εἰς τὴν ὑπερνί-

κησιν ιδίως τῶν κοινωνικῶν ἀντιστάσεων μὲ τόσην διὰ τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώ-
πης σκανδαλώδη ἐπίδοσιν, ἀλλ' ἐκληροδοτήθη διὰ τῆς Π. Διαθήκης καὶ εἰς
τὴν χριστιανικὴν Εὐρώπην, παρὰ τὴν μετάθεσιν τοῦ θρησκευτικοῦ βάρους ἐκ
τοῦ νόμου πρὸς τὴν χάριν, ἐκ τῆς ἐπιβραβεύσεως τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν θυ-
σίαν τοῦ Θεοῦ, ἐκ τῆς ἀνάγκης πρὸς τὴν ἐλευθερίαν, ἐκ τοῦ δικαίου πρὸς τὴν
ἀγάπην. Ὁ εὐρωπαϊκὸς κόσμος δὲν ἐστηρίζετο μὲν εἰς τὰς ἠθικὰς σχέσεις
τῶν ἀνθρώπων, ὅπως συνέβη μεταξὺ τῶν Ἰσραηλιτῶν ποιμένων ὡς ἀτόμων καὶ
ὡς ομάδων, ἀνέπτυξεν ὁμως μίαν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν, ἐντὸς τῆς ὁποίας εὐ-
ρήκαν θέσιν ἢ ἀμοιβὴ καὶ ἢ τιμωρία, ἢ ὑπόσχεσις καὶ ὁ ἔλεγχος καὶ ἐπομέ-
νως τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου ἔναντι τοῦ Θεοῦ, ἔστω καὶ ἂν ἐκαλύπτοντο
εἰς τὸ γεγονός τῆς θείας θυσίας καὶ τὴν ἐντολὴν τῆς ἀγάπης. Δὲν ἦτο διὰ
τοῦτο εὐκολὸν νὰ στηριχθῇ ὁ κόσμος εἰς τὴν ἀδιανόητον πράξιν τοῦ Θεοῦ, ἢ
ὁποία προὔπεθετε τὴν ταπείνωσιν, ὅτι διὰ τὴν λύτρωσιν δὲν ὑπάρχει ἀνταξία
συμπεριφορὰ πλήν τῆς εὐχαριστίας, ἢ ὁποία καθιστᾷ τὸ χάσμα μεταξὺ θείας
δωρεᾶς καὶ ἀνθρωπίνης ἀξίας βαθύτερον, ἀλλ' ἦτο ἐπιβεβλημένον νὰ συμ-
μορφωθῇ ὁ ἀνθρώπος πρὸς ἓνα κώδικα ἐνεργειῶν, τὴν ἐγκυρότητα καὶ τὴν
λυτρωτικὴν σημασίαν τῶν ὁποίων ἐγγυᾶτο ἡ Ἐκκλησία. Ὅταν λοιπὸν ἡ
πίστις εἰς τὸ λυτρωτικὸν ἔργον τῆς Ἐκκλησίας, ἢ ὁποία οὐδέποτε ἀπέρριψε
τὴν Παλαιὰν Βίβλον, ἐξησθένησεν, ἢ συγκρατουμένη διὰ τῆς χριστιανικῆς
χάριτος αὐτοπεποιθήσις τοῦ ἀνθρώπου διέσπασε τὰ θρησκευτικὰ της φράγμα-
τα. Ἰδίως ἡ Μεταρρύθμισις ἔθεσε τὴν Π. Διαθήκην εἰς ἴσην μοῖραν πρὸς τὸ
Εὐαγγέλιον, ἀλλ' ὁ ἀνθρώπος εἶχεν ἤδη λόγους ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ διαφύγῃ τῆς
ἐκκλησιαστικῆς ἐπιβλέψεως καὶ ἐκπροσωπήσεως, ἀφ' ἑτέρου νὰ εἶναι ὑπερή-
φανος διὰ τὸ ἔργον του καὶ νὰ χρειάζεται μόνον τὴν ἐπιδοκιμασίαν τοῦ Θεοῦ.
Τότε λοιπὸν παρουσιάσθη ὁ Θεὸς ὡς ἐπιμελητὴς τῆς ἀνθρωπίνης δυνατότη-
τος. Ἀντιμέτωπος ἑνὸς μόνον τὴν ὀκνηρίαν βδελυσσομένου Θεοῦ ὁ Εὐρωπαῖος
εἶδε τὴν ἀποστολὴν του εἰς τὸν κόσμον ὡς καθαρῶς προσωπικὴν του ὑπόθεσιν.
Ἡ προσπάθειά του νὰ δημιουργήσῃ ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον διὰ τοῦ ἔργου
του τοὺς ὄρους τῆς ἐσωτερικῆς δικαιοσύνης, τὴν ὁποίαν δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ
τοῦ προσφέρῃ ἡ Ἐκκλησία, εἶναι ἡ ἰουδαϊκὴ του διάστασις.

**Πρὸς ὑπερνίκησιν τοῦ εὐρωπαϊκοῦ θεσμοῦ τοῦ προσώπου διὰ τῆς
τεχνικῆς ἐργασίας.**

Μετὰ τὸν Μεσαιῶνα ἡ ζωὴ τῆς Εὐρώπης κινεῖται μὲ συνεχῶς ὀλιγώτερα
προσχήματα διὰ τῆς ἀποφάσεως τοῦ ἀτόμου νὰ γίνῃ ὁ ἀποκλειστικὸς κύριος
τῆς μοίρας του. Ὁ ἀνθρώπος δὲν χρειάζεται ὑπόσχεσις, τὰς ὁποίας δὲν ἀξι-
ζει, ἐκ τῶν ὁποίων ὁμως προκύπτουν κανόνες συμπεριφορᾶς, ἀλλ' ἔργα, διὰ
τὰ ὁποία νὰ εἶναι ὁ ἴδιος ὑπόλογος. Δὲν περιμένει ἐπὶ τῆς γῆς ἄλλην σωτη-
ρίαν, πλὴν τῆς ἰκανοποιήσεως, ὅτι ἀξιοποιεῖ ὀλόκληρον τὸν ἐσωτερικὸν του
δυναμισμὸν χάριν σκοπῶν, τοὺς ὁποίους μόνον λογικῶς ἀπαράδεκτοι δυνάμεις

ἐπιχειροῦν ν' ἀποτρέψουν. Ὡς πλήρωμα τῆς ζωῆς του ἀντιλαμβάνεται τὴν διαπίστωσιν, ὅτι ἀνταπεκρίθη εἰς τὰ ἐσωτερικά του αἰτήματα καὶ ἐξεπλήρωσε τὸν ἀποκλειστικῶς ἀτομικὸν του προορισμόν. Τὸ ἄτομον γίνεται εἰς τὴν Εὐρώπην ὁ πυρὴν τῶν πνευματικῶν τῆς ἔργων. Ἔργα ἄλλων πολιτισμῶν ὑπῆρξαν ἀποκρυσταλλώσεις τοῦ πνεύματος, τὸ ὁποῖον ἐθέσπιζεν ἢ παράδοσις. Εἰς τὴν Εὐρώπην ἢ παράδοσις θεσπίζει τὸ ἄτομον. Μόλις σήμερον ὁ θεσμὸς αὐτὸς φθάνει εἰς τὸ ἱστορικὸν του τέλος, ἀφ' οὗ ἐμεσουράνησεν ἐπὶ πέντε τοῦλάχιστον αἰῶνας.

Ἡ ἐργασία εἰς τὴν Εὐρώπην προσεπάθησε ν' ἀποβάλῃ τὸν ἀναγκαστικὸν τῆς χαρακτῆρα, νὰ διακόψῃ τὴν ἐπαφὴν τῆς πρὸς τὴν παράδοσιν, νὰ τεθῆ ἐπὶ μεταβλητῶν βάσεων, νὰ ἔχῃ ἐσωτερικὸν λόγον, νὰ γίνῃ ἢ ὑπέρβασις τῆς ἀνωθυμίας. Ἐφ' ὅσον ἢ ἐργασία ὑπῆρξεν ὁ χῶρος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὁ ἄνθρωπος ἐδικαιολόγησε τὴν ὑπαρξίν του, διότι ἐπετύγγανεν, ὅτι δὲν ἐπέβαλλεν ἢ παράδοσις, ἀλλ' ἢ ἐσωτερικὴ του ἀπαίτησις εἰς τὴν ἀνάγκην καὶ ἐναντίον τῆς παραδόσεως, ἐδημιουργήθη τὸ εὐρωπαϊκὸν πνεῦμα. Διὰ τὴν ἀμεταδίβαστον διάστασιν τῆς ἐργασίας ἢ Εὐρώπη ἐζηλοτύπησε μέχρι σήμερον. Διὰ νὰ θεμελιώσῃ καὶ νὰ διατηρήσῃ τὴν ἀξίαν αὐτὴν, ἐστράφη ἐναντίον τοῦ Θεοῦ. Ὁ ἀγὼν κατὰ τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ ἔργον τοῦ ἀνθρώπου, ἐναντίον τοῦ καθορισμοῦ τῆς πράξεως ἐκ μέρους τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου, κατέληξεν εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς σημερινῆς τεχνικῆς.

Ἡ κατάληξις αὐτὴ ἐσήμαινε καὶ τὴν λήξιν τῆς ἐτοιμότητος τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς θείας χάριτος, ἐφ' ὅσον ἢ τεχνικὴ ἀποκλείει τὸ μυστήριον καὶ καθὼς ἀντικαθιστᾷ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν προθέσεων του, γίνεται βιολογικὸς νόμος τῆς ἱστορίας. Τὰ γεγονότα τῆς ζωῆς δὲν ἀναφέρονται αὐτὴν τὴν φορὰν εἰς τὴν ἐκτίμησιν τῆς ἀνθρωπίνης συμπεριφορᾶς ἐκ μέρους θείων προσώπων, ἀλλ' εἰς τὴν ὀρθὴν ἢ μὴ ἐφαρμογὴν τῶν τεχνικῶν ἀξιώσεων. Διὰ τοῦτο, ὅπου εἰσέρχεται τὸ τεχνικὸν πνεῦμα, μεταστρέφεται ἢ προσοχὴ ἐκ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην δυνατότητα. Ἐντὸς τῆς δυνατότητος αὐτῆς συναιροῦνται ὁμοῦς σήμερον οἱ προσωπικοὶ χαρακτῆρες. Εἰς τὴν ἐποχὴν μας δὲν παρατηρεῖ ὁ ἄνθρωπος τὴν ὑπαρξίν του ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς μοναδικότητος, ἀλλὰ προσπαθεῖ διὰ τοῦ τεχνικοῦ ἔργου νὰ ὑπερπηδῆσῃ τὰ διακριτικὰ του γνωρίσματα χάριν μιᾶς ἀσφαλείας, ἢ ὅποια ἐξουδετερώνει τὴν προσωπικὴν ἀνεπάρκειαν.

Ἡ Εὐρώπη ἀπεμάκρυνε τελικῶς ἐκ τῆς ἀρμοδιότητος τοῦ Θεοῦ τὴν ἐργασίαν, δὲν κατώρθωσεν ὁμοῦς νὰ τὴν κρατήσῃ εἰς τὴν ἰδικὴν τῆς δικαιοδοσίαν. Εἰς τὴν σημερινὴν τῆς τεχνικὴν φάσιν ἢ ἐργασία κοινοποιεῖται ἀνὰ τὴν ὑφήλιον ὡς ὅρος διὰ τὴν ὑπέρβασιν τοῦ προσώπου, κατὰ συνέπειαν διὰ τὴν ὑπέρβασιν τῆς Εὐρώπης πρὸς ἕνα τεχνικῶς ἐνιαῖον κόσμον, ὁ ὁποῖος, διὰ νὰ συγκρατηθῇ εἰς τὴν ζωὴν, δὲν χρειάζεται οὔτε τὸν Θεόν, ὡς ἀρχὴν τῆς φύσεως εἴτε ὡς θεσμοφύλακα τοῦ κοινωνικοῦ βίου, οὔτε τὴν προσ-

ωπικήν εϋθύνην διὰ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν συντήρησίν του, ἀλλ' ἀπλῶς τὴν φυσικήν δυνατότητα, ὅπως τὴν ὑποτάσσει καὶ τὴν διανέμει ἢ τεχνικὴ διαρρυθμίσις εἰς τὸν ἄνθρωπον ἀνεξαρτήτως τῆς ἀτομικότητός του, διὰ γὰρ τοῦ ἐπιβάλλη ἀναλόγως τῶν ἀπαιτήσεων, αἱ ὁποῖαι τὴν συγκροτοῦν καὶ τὴν ἐξελίσσουν. τὴν θέλησιν καὶ τὴν πράξιν του.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΕΘΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

ΤΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΠΡΩΤΟΝ ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ

Η ΜΗΧΑΝΙΚΗ

Μηχανικαὶ προϋποθέσεις τῶν τερματιζομένων Νέων καὶ Νεωτέρων χρόνων.

Τεχνικὰ ἔργα, διὰ τῶν ὁποίων ἡ φυσικὴ δυνατότης θέτει σκοποὺς εἰς τὴν ζωὴν, καθ' ὃν λόγον ἐπιτελεῖ, ὅ,τι θὰ ἦτο ἀδύνατον εἰς τὸν ἄνθρωπον, προϋποθέτουσιν τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν τῆς φύσεως. Ἡ φυσικὴ ἔρευνα, ὅπως διεξάγεται σήμερον, προϋποθέτει ὁμοίως μὲ τὴν σειράν της τὴν τεχνικὴν παράδοσιν τῆς Εὐρώπης. Ἡ παράδοσις αὕτη ἐδημιουργήθη μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Ὁ Μεσαιῶν ἔθεσε τὴν βάσιν τῆς εὐρωπαϊκῆς ἐπιστήμης. Διὰ τοῦτο ὁ λόγος, ὅτι τὸ τεχνικὸν πνεῦμα εἶναι συνέπεια τῶν ἐπιστημονικῶν γεγονότων τοῦ παρόντος, ἰσχύει ἀντιστρόφως. Ἡ διαπίστωσις αὕτη δὲν ἔχει θεθαίως τὴν ἔννοιαν, ὅτι αἱ μηχανικαὶ κατασκευαὶ τοῦ Μεσαιῶνος ὠδήγησαν ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν Κλασσικὴν Μηχανικὴν, ἀλλ' ὅτι ἡ μηχανικὴ τροπὴ, τὴν ὁποίαν ἐπῆρεν ὁ κόσμος, ἀφ' ὅτου ὁ ἄνθρωπος ἔπαυσε νὰ ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν οὐσίαν τῆς φύσεως καὶ ἐζήτησε νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὴν δυνάμιν της, τὸν ἔφευρον ἐνώπιον νέων πραγματικότητων διὰ τὴν οἰκονομικὴν του ζωὴν, διὰ τὴν κοινωνικὴν του θέσιν καὶ διὰ τὸ ἔργον τοῦ πνεύματος. Τὸ ναυτικὸν πηδάλιον καὶ τὸ κινητὸν ἰστιῖον ὠδήγησαν πρὸς νέους ὀρίζοντας τὸ ἐμπόριον, τὴν πολιτικὴν τάξιν, τὴν κοσμολογίαν καὶ τὴν ἀνθρωπογνωσίαν. Τὸ ὠρολόγιον δὲν ἦτο ἐξ ἄλλου ἀπλῆ ρύθμισις τῆς διαρκείας, ἀλλ' ἡ πύλη, διὰ τῆς ὁποίας εἰσώρμησεν εἰς τὴν ἱστορίαν ἡ διάστασις τοῦ χρόνου. Ἡ πυρῖτις δὲν ἐτελειοποίησεν ἀπλῶς τὸ τόξον καὶ τὸ ἀκόντιον, ἀλλ' ἐκρήμνισε τὸν ἵπποτον ἐκ τοῦ ἵππου καὶ τὸν πύργον τοῦ φεουδάρχου, διὰ νὰ ἐπιφέρῃ εἰς τὴν Εὐρώπην μίαν γενικὴν ἀναστάτωσιν, ἡ ὁποία ὄχι μόνον δὲν ἔληξεν, ἀλλὰ μεταδίδεται σήμερον εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Ὑπὸ τὰς συνθήκας αὐτάς ἡ σημασία τοῦ Μεσαιῶνος διὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ συγχρόνου τεχνικοῦ πνεύματος εἶναι πολὺ σημαντικωτέρα τῆς ἀπλῶς ταχυτέρας ἐξελίξεως τῶν ἱστορικῶν πραγμάτων

μετά την εκκλησιαστική Μεταρρύθμισιν, τῆς συνειδήσεως τῶν κοινωνικῶν ἀλλαγῶν καὶ τῶν νέων προβλημάτων καὶ τῶν ἀκολουθιῶν τῆς συνειδήσεως αὐτῆς κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν Νέων καὶ τῶν Νεωτέρων χρόνων.

Ἄν σήμερον εἶναι δυνατόν νὰ διακρίνωμεν τὴν τεχνικὴν σημασίαν τοῦ Μεσαιῶνος, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονός, ὅτι οἱ Νέοι καὶ οἱ Νεώτεροι χρόνοι χάνουσι τὴν ἱστορικὴν τῶν ἀκτινοβολίαν. Εἰς τὸ ἡμίφως, τὸ ὁποῖον ἀκολουθεῖ, τὸ ἱστορικὸν βλέμμα διατρύπᾳ τὴν Διαφώτισιν καὶ τὴν Ἀναγέννησιν, διὰ τὴν φθάσῃ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς Εὐρώπης. Ἐνῶ τὰ σχολικὰ ἐγχειρίδια ἐξακολουθοῦν ν' ἀναφέρουν ὡς ἀρχὴν τῆς σημερινῆς ἐποχῆς τὰς Ἀνακαλύψεις, τοὺς ποιητὰς τῆς Ἰταλίας, τὴν διχοτομίαν τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν τυπογραφίαν, τὰ γεγονότα αὐτὰ παρουσιάζονται σήμερον ὡς ἐπακόλουθα τῶν νέων ὄρων ζωῆς, οἱ ὁποῖοι ἀναπτύσσονται εἰς τὴν Εὐρώπην ἀμέσως μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Ρώμης, τὴν διάδοσιν τοῦ Καθολικισμοῦ καὶ τὴν δημιουργίαν καὶ κατάρρευσιν τοῦ κράτους τῶν Καρολιδῶν. Τότε ἀκριβῶς παρουσιάσθησαν εἰς τὴν ἀφελληνίζομένην Ἑσπερίαν τεχνικοὶ νεωτερισμοί, χαρακτηριστικὸν τῶν ὁποίων ὑπῆρξεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ὅτι ἀπουσίαζεν ἐκ τῆς ἀρχαιότητος, ἡ μ η χ α ν ι κ ῆ ρύθμισις καὶ ἐκμετάλλευσις τῆς φυσικῆς ἐνεργείας.

Ἐπαναστάσεις τῆς ἱστορίας πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς τεχνικῆς ἐπέκεινα τῆς Ἀναγεννήσεως.

Πρῶτος ἐπέστησε τὴν ἐπιστημονικὴν προσοχὴν εἰς τὰ τεχνικὰ ἐπιτεύγματα τοῦ Μεσαιῶνος, παρὰ τὰς ἀνακριθείας ὠρισμένων ἐκ τῶν διαπιστώσεών του, ὁ Lefebvre des Noettes¹ ἀμέσως μετὰ τὸν πρῶτον παγκόσμιον πόλεμον. Πλὴν τῆς περιεργείας δι' ὅσα ἔφερεν εἰς φῶς ὁ γάλλος ἱστοριοδίφης, τὸ ἐνδιαφέρον ἐστράφη ἔκτοτε πρὸς τὸν Μεσαιῶνα καὶ δι' ἄλλους λόγους. Ἀπὸ τοῦ 1920 δὲν ἦτο δυνατόν νὰ συγκαλυφθῇ τὸ γεγονός, ὅτι αἱ θάσεις, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐστηρίχθησαν τὰ πνευματικὰ ἰδρύματα τῆς Εὐρώπης ἀπὸ τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ ἐξῆς, εἶχον διαλυθῇ. Ἡ τέχνη κατέστρεψε τὴν προοπτικὴν καὶ διερρήγνυε τὴν ἐπιφάνειαν· ἡ φιλοσοφία ἐγκατέλειπε τὸν ἄνθρωπον ὡς ἔννοιαν, διὰ τὴν ἐννοήσῃ ὡς ἄτομον· ἡ οἰκονομία μετέβαλλε τὴν κεφαλαιοκρατικὴν τῆς δομῆν διὰ τῆς πολιτικῆς βίας καὶ διὰ τῆς καταναλωτικῆς ἀποστολῆς τοῦ ἐργάτου· ἡ φυσικὴ ἀπέρριπτε τὴν αἰτιότητα, διὰ τὴν εἰσέλθῃ ἐντὸς ἐνὸς ἀπαραστάτου καὶ ἐπομένως ἀντιθέτου τῆς ἐννοιολογικῆς τῆς παραδόσεως κόσμου· ἡ θεολογία ἀνεσχεύαζε τὴν κριτικὴν, ἡ ὁποία ἤσκηθη, εἰς βάρος τῆς ἀπὸ τοῦ Γαλιλαίου μέχρι τῶν Büchner, Feuerbach καὶ Marx· ἡ ἐμπιστοσύνη εἰς τὴν ἀναγκαστικὴν τροπὴν τῶν ἱστορικῶν πραγμάτων πρὸς ὄφελος τοῦ ἀνθρώπου ἐγνώριζε διὰ τῆς παγκοσμίου καταστροφῆς μίαν ἔνστασιν, τὴν ὁποίαν ὁ δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος συνέδεσε πρὸς τὸ τέλος τῆς εὐρωπαϊκῆς κυριαρχίας ἐπὶ τοῦ πλανήτου, ὥστε αἱ ἀρχαί, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐβασίσθη ἡ κυριαρχία αὐτή, νὰ φαίνωνται ὡς ἀναχρονισμοί.

Τὸ ἐρώτημα, διατί συντρίβεται σήμερον ἡ «Εὐρώπη», εἶναι ἀλληλένδετον πρὸς τὸ εὐρωπαϊκὸν φαιγόμενον τῆς τεχνικῆς, ἢ ὁποία, παρ' ὅτι τερματίζεται ἡ πνευματικὴ διάστασις τῆς Ἀναγεννήσεως², ὅχι μόνον δὲν ὑποχωρεῖ, ἀλλ' ἐκπορθεῖ τὸν κόσμον. Ἄν ἡ ἐποχὴ, τὴν ὁποίαν ἐνεκαινίασεν ἡ Ἀναγέννησις, φθάνῃ σήμερον εἰς τὸ τέλος τῆς, ἢ τεχνικὴ ὁμως μὲν ἀνεπηρέαστος ἐκ τοῦ τέλους αὐτοῦ, τὸ τεχνικὸν πνεῦμα δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀναχθῇ εἰς τὸ πνεῦμα τῆς Ἀναγεννήσεως ἢ τὴν ἐξέλιξίν τῆς, ἀλλ' εἰς ὅ,τι προηγῆθη τῆς ἐμφανίσεώς τῆς. Τῆς χημείας ἐπὶ παραδείγματι, ὅπως τὴν ἐθεμελίωσε πρὸ τριῶν αἰώνων ὁ Lavoisier, ἱστορικὸς πρόδρομος ὑπῆρξε τὸ θρησκευτικὸν ρεῦμα τῆς ἀλχημείας, τὸ ὁποῖον μετέφερε τὴν συγκεκριμένην ἐμπειρίαν τῆς ὕλης δύο χιλιάδων ἐτῶν, γνώσεις καὶ μεθόδους ἀνυπολογίστου σπουδαιότητος, διὰ νὰ ζητήσῃ εἰς τὴν ἀνατολὴν τοῦ θεωρητικοῦ πνεύματος τῆς ἐρέυνης τὴν ἐπιστημονικὴν του κατεύθυνσιν. Διὰ τοῦτο σήμερον ἐπιμένουν εἰς τὴν ἱστορίαν αἱ ἀρχαί, αἱ ὁποῖαι ὠδήγησαν εἰς τὴν νεωτέραν ἔγνοιαν τῆς ἐπιστήμης. Τὴν ἀντικειμενικὴν λόγου χάριν σκέψιν εἰς τὴν φυσικὴν ἔρευναν καὶ τὴν φιλοσοφίαν δὲν εἰσήγαγεν εἰς τὴν νεωτέραν Εὐρώπην ὁ Κοπέρνικος, ὁ θεμελιωτῆς τῆς μηχανικῆς τοῦ οὐρανοῦ καὶ ὁ Καρτέσιος, ὁ ἀνατροπεὺς τῶν ἀναποδείκτων βεβαιότητων, ἀλλ' ἡ ἐφεύρεσις τοῦ ὥρολογίου καὶ ἡ εἰσβολὴ τοῦ Ἀριστοτέλους εἰς τὴν δυτικὴν θεολογίαν. Ἡ φυσικὴ λοιπὸν καὶ ἡ φιλοσοφία εἶναι δυνατὸν σήμερον ν' ἀκολουθοῦν ἄλλους δρόμους ἐπέκεινα τῆς ἀναγωγῆς τῶν ἀξιωμάτων τῆς μηχανῆς εἰς τὴν φύσιν ἢ χωρὶς ν' ἀναχωροῦν ἐκ τῆς λογικῆς ἀφετηρίας τοῦ cogito, δὲν εἶναι δυνατὸν ὁμως ν' ἀρνηθοῦν οὔτε τὸ χρονομέτρον οὔτε τὴν κριτικὴν στάσιν. Μεταξὺ τῆς «φυσικῆς ἀκροάσεως» τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τῆς νεωτέρας φυσικῆς, τοῦ μετρητοῦ τῆς διαρκείας, ὁ ὁποῖος ἐκινεῖτο διὰ τοῦ βάρους μιᾶς πέτρας καὶ τοῦ ἡλεκτρονικοῦ χρονομέτρου, ὑπάρχει μία πνευματικὴ γέφυρα ἐπτὰ εὐρωπαϊκῶν αἰώνων. Διὰ τοῦτο συμβαίνει, ἐνῶ ἡ βασικὴ προϋπόθεσις τῆς τεχνικῆς ἱστορίας τῶν τελευταίων διακοσίων ἐτῶν ἀναιρεῖται, ἢ μία μετὰ τὴν ἄλλην ἐκρηκτικαὶ παραλλαγαὶ τῆς πυρίτιδος νὰ ἐπιβάλλουν νέους κοινωνικοὺς νόμους ἢ τὰ πλοῖα νὰ ὠκεανοδρομοῦν, χωρὶς, ὅσοι χρησιμοποιοῦν τὴν πυξίδα, νὰ λαμβάνουν ὑπ' ὄψιν, τί συμβαίνει εἰς τὰς θεωρητικὰς βάσεις τῆς ἐπιστήμης.

Ὅ,τι βεβαίως ἐπιζῆ σήμερον προσερχόμενον ἐκ τοῦ Μεσαιῶνος, δὲν εἶναι ἡ συγκεκριμένη λύσις τῶν προβλημάτων, ἀλλ' ἡ στάσις τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος ἀντίκρουσε τὸν κόσμον ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς δυνάμεως, τὴν ὁποίαν μέσφ τεχνικῶν διαρρυθμίσεων θέτει εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν σκοπῶν ἀγνώστων εἰς τὴν φύσιν. Ὅτι τοὺς σκοποὺς αὐτοὺς ἐπιβάλλει μὲν ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν φύσιν, δέχεται ὁμως ἐκ μέρους τῆς τεχνικῆς δυνατότητος δεσμεύσεως τῆς φύσεως, ὅτι δηλαδὴ τὸ μέσον ἐκπληρώσεως τοῦ σκοποῦ γίνεται ὁ ὑποβολεὺς τῆς πράξεως, ἢ ὁποία ἐν συνεχείᾳ κατευθύνεται πρὸς ὅ,τι εἶναι δυνατόν, χωρὶς νὰ περιορίζεται εἰς τὴν ὑπαγωγὴν

τῆς δυνατότητος εἰς μίαν ἐξ ἄλλων ἀρχῶν καταγομένην πρόθεσιν, εἶναι μία πρόσφατος ὑποψία. Ὅπως δὲ ποτε, ἡ νέα σχέσις τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν φύσιν ἐστράφη κατ' εὐθείαν πρὸς τὴν ἐκμετάλλευσιν τῆς φυσικῆς ἐνεργείας, πρᾶγμα διὰ τὴν Εὐρώπην ἀναγκαῖον, ἐφ' ὅσον ὁ Χριστιανισμὸς, ἔστω καὶ ἂν δὲν ἔμεινεν εἰς τὸ αἶτημα πάντοτε συνεπῆς, ἀνέτρεψε τὴν τεχνικὴν βάσιν τῆς ἀρχαιότητος, τὴν δουλείαν. Μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Ρώμης ἡ ζωὴ ἐξηκολούθησεν εἰς τὴν Δύσιν νὰ στηρίζεται ἐπὶ τῶν δούλων, ἀλλ' ἡ δικαιολογία τῆς παραδόσεως αὐτῆς παρουσιάζετο τόσον ἀσθενεστέρα, ὅσον ἐνετεινέτο ἡ δυσφορία τῆς Ἐκκλησίας ἐναντίον τοῦ φυσικοῦ κόσμου, ὁ ὁποῖος ἐγόητευε τὸν ἄνθρωπον. Ὅσον ἐπιτακτικώτερον ἐγίνετο τὸ αἶτημα τῆς δεσμεύσεως τῆς φύσεως, ἡ ὁποία συνεκράτει πνευματικῶς τὸν ἄνθρωπον, τόσον ἰσχυροτέρα παρουσιάζετο ἡ ἀπαίτησις τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ ἀνθρώπου ἐκ τῆς φυσικῆς ἀνάγκης. Ὁ Μεσαιὼν λοιπὸν ἀρχίζει τὴν ἱστορικὴν του ζωὴν διὰ τῆς ἀξιώσεως νὰ δεσμευθῇ ἡ φύσις ἀντὶ τοῦ ἀνθρώπου, νὰ ἐλευθερωθῇ ὁ ἄνθρωπος εἰς βάρος τῆς φύσεως, νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν πνευματικὴν του ἀποστολὴν διὰ τῆς ὑποταγῆς τῶν δυνάμεών της. Τοῦτο ἦτο δυνατόν νὰ σημαίνῃ ὑπαγωγὴν τῆς πονηρᾶς δυνάμεως εἰς τὴν θείαν θέλησιν, πολὺ πεζότερον ὅμως τὴν πρακτικὴν δέσμευσιν τῆς φυσικῆς δυνατότητος. Ἡ πρώτη αἰσθητοποίησις τῆς δεσμεύσεως αὐτῆς ἐπετεύχθη εἰς τὸν ὑδρόμυλον.

Ὁ ὑδρόμυλος.

α) **Ἐμβλημα τοῦ ἐνδιαφέροντος διὰ τὴν ἀνόργανον δύναμιν καὶ τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ ἀνθρώπου διὰ τῆς φυσικῆς ἐνεργείας.** Χρησιμοποίησις τοῦ ὕδατος ἀντὶ τῆς μυϊκῆς δυνάμεως μαρτυρεῖται σποραδικῶς εἰς μετακλασσικοὺς χρόνους ἐπὶ τῶν ὄρεινῶν τῆς ἐγγύς Ἀνατολῆς. Ἡ ἀφθονία δούλων, ἡ σπάνις τοῦ ὕδατος, ὁ δισταγμὸς τοῦ ἀνθρώπου νὰ διάσῃ τὴν φύσιν καὶ ἡ αἰσθητικὴ κατεύθυνσις τῆς ἀλεξανδρινῆς μηχανικῆς δὲν ἐπέτρεψαν ὅμως τὴν τεχνικὴν ἐκμετάλλευσιν τῆς φυσικῆς αὐτῆς δυνατότητος εἰς τὸν ἑλληνικὸν χῶρον. Τὰ πράγματα μετεβλήθησαν, ὅταν διὰ τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας ὁ ὑδρόμυλος ἔφθασεν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἀνερριχθήθη εἰς τὰς Ἀλπεις καὶ συνέχισε τὴν διάδοσίν του πρὸς βορρᾶν καὶ δυσμᾶς. Πνευματικῶς καὶ ὑδρογραφικῶς διάφορος τοῦ ἱστορικοῦ κόσμου τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου, ἡ Δύσις ἐπεφύλαξεν εἰς τὴν τεχνικὴν αὐτὴν διαρρύθμισιν ἐνθουσιώδη ὑποδοχὴν. Ὅταν συνεπληρώθη ἡ πρώτη χριστιανικὴ χιλιετηρὶς, εἰς τὴν Μ. Βρετανίαν ὑπῆρχον 5.000 ὑδρόμυλοι³.

Ἡ χρῆσις τῆς δυνάμεως τοῦ ὕδατος ἐπὶ τῇ βάσει μιᾶς μηχανικῆς διατάξεως ὑπῆρξε τὸ σῆμα τῶν καιρῶν, οἱ ὁποῖοι διεδέχοντο τὴν ἀρχαιότητα. Οἱ καιροὶ αὐτοὶ ἐστράφησαν πρὸς τὴν ὕλην μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ τῆς ἐπιβάλλου τὴν θέλησιν τοῦ πνεύματος. Ἡ πρόθεσις τῆς ἐπιβολῆς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τοῦ κόσμου ἀναφέρεται αὐτὴν τὴν φορὰν καὶ εἰς τὴν ἀνόργανον πραγματικότητα.

Ἐάν και προηγουμένως, συμφώνως πρὸς τὴν βιβλικὴν ἐντολήν⁴, ὁ ἄνθρωπος ὑπέταξε τὰ φυτὰ και τὰ ζῶα, τώρα βλέπει εἰς τὴν δύναμιν τῆς ἀψύχου φύσεως τὸν τομέα μιᾶς ἀποστολῆς, ἡ ὁποία μόλις ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας παρουσιάζει τὴν ἱστορικὴν τῆς σημασίαν. Ἡ νέα στάσις θὰ ἐορτάσῃ μεγάλας στιγμὰς εἰς τὴν ἐπίδοσιν τῆς ἀλχημείας, τῆς πρώτης ἐμπειρικῆς προσπαθείας ἐσωτερικῆς συνδέσεως τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν ἀνόργανον κόσμον. Θὰ χαρακτηρίσῃ ὁμοίως ἔκτοτε τὸν μεσαιωνικὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν τάσιν του νὰ ζητῇ ἐκ μέρους θεῶν τυχόν γνωρίζουν ἢ νὰ σκέπτεται ὁ ἴδιος τεχνικὰ συστήματα, διὰ τῶν ὁποίων τίθεται ἡ φυσικὴ δυνατότης ὑπὸ ἔλεγχον. Ἐάν, ὅπως εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ ὑδρομύλου, τὰ πρῶτα εὐρωπαϊκὰ εὐρήματα εἶναι δάνεια ἐξ ἄλλων πολιτισμῶν, αὐτόχθων ὁμοίως εἶναι ἡ διάθεσις τῆς συστηματικῆς τῶν χρήσεως χάριν τῆς μεγαλυτέρας δυνατῆς ἀποδόσεως. Ἡ νεωτέρα Εὐρώπη ἀρχίζει τὴν ἱστορίαν τῆς με μίαν ἀπόφασιν ἀξιοποιήσεως τῶν τεχνικῶν ἐφευρέσεων, ὅπουδῆποτε παρουσιάζοντο. Ἡ μήτηρ Ἀσία γίνεται ἡ πηγὴ τῆς ἐμπνεύσεως τοῦ τεχνικοῦ πνεύματος τῆς Εὐρώπης μέχρι τέλους τοῦ Μεσαιῶνος. Γεγονότα, τὰ ὁποία εἰς τὴν Ἀσίαν ἔχουν αἰσθητικὸν χαρακτήρα, ἐξυπηρετοῦν εἰς τὴν Εὐρώπην τὴν ὑπόθεσιν τῆς δυνάμεως. Τρόποι τεχνικῆς ἐπιβολῆς ἐσωτερικῆς πειθαρχίας ἀναπτύσσονται εἰς τὸν ἱστορικῶς νέον κόσμον ταυτοχρόνως πρὸς τοὺς χειρισμούς, διὰ τῶν ὁποίων ἡ θέλησις μετετρέπετο εἰς ἔργον χωρὶς ἐσωτερικὴν συμμετοχὴν. Τὸ ἐνδιαφέρον αὐτὸ διὰ τὸ ἀποτέλεσμα και ὀλιγώτερον διὰ τὴν συγκατάθεσιν, διὰ τὴν πρᾶξιν και ὀλιγώτερον διὰ τὴν διάθεσιν ὑπῆρξε τὸ κλίμα, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐπέδωκε τὸ μοναδικὸν φαινόμενον τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως, συγχρόνως ὁμοίως ὅ,τιδῆποτε ἦτο δυνατόν ν' ἀντικαταστήσῃ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς θελήσεώς του. Μετὰ τὴν δύσιν τῆς Ἑλλάδος τρέφεται λοιπὸν ἡ ἱστορία εἰς τὴν Εὐρώπην ἐκ τῆς πεποιθήσεως, ὅτι ὄχι μόνον ἡ ὀργανικὴ, ἀλλὰ και ἡ ἀνόργανος πραγματικότης εἶναι δυνατόν νὰ συμβάλῃ εἰς τὴν προαγωγὴν τῆς ζωῆς. Ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς τῶν Μέσων χρόνων ἡ πεποιθήσις αὕτη συνταυτίζεται πρὸς τὴν μοῖραν τοῦ δυτικοῦ κόσμου, διὰ νὰ γίνῃ σήμερον παγκόσμιον πεπρωμένον. Ὁ ὑδρομύλος ὑπῆρξεν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ἡ πρώτη ἐποπτικὴ διδασκαλία τοῦ τρόπου, ὁ ὁποῖος πολλαπλασιάζει τὴν δύναμιν τοῦ ἀνθρώπου, χωρὶς νὰ τοῦ ἐπιβάλλῃ ἄλλας ὑποχρεώσεις, πλην τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ὀρων τῆς μηχανικῆς του λειτουργίας.

6) Ἀρχὴ βιοτεχνικῶν ἐπαναστάσεων, ἀχρηστεύσεως τῶν οὐλῶν, συγκεντρωτικῆς οἰκονομίας και τοῦ κερδοσκοπικοῦ πνεύματος εἰς ὅλον τῆς Ἐκκλησίας.

Διὰ τοῦ ἱστορικοῦ γεγονότος, τὸ ὁποῖον αἰσθητοποιεῖ ὁ ὑδρομύλος, κατέστη κατ' ἀρχὴν δυνατόν ἡ ἀντικατάστασις τῆς ζωικῆς δυνάμεως. Συγχρόνως ἐτέθη τὸ ἐρώτημα, εἰς τί θὰ ἦτο δυνατόν νὰ χρησιμοποιηθῇ μία νέα, εἰς τὴν ἀρχαιότητα ἀγνωστὸς πηγὴ ἐνεργείας. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ὁ ὑδρομύλος, ὡς

μέσον, προηγήθη τῶν σκοπῶν, τοὺς ὁποίους ἐξυπηρέτησε καὶ ὑπῆρξε πρῶτον ὀρόσημον μιᾶς ἐποχῆς, ἢ ἡποία πληροφορεῖται, τί θέλει, ἐκ μέρους τῆς δυνάμεως, τὴν ὁποίαν διαθέτει. Ἡ ζεῦξις τοῦ ὕδατος ἀντὶ τῶν ὑποζυγίων τῆς παραδόσεως εἶχεν ἀρχικῶς πρακτικὴν σημασίαν διὰ τὸ ἄλεσμα τῶν σιτηρῶν. Ὁ ὑδρόμυλος ὁμως συνεπάγεται εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς μίαν τεχνικὴν ἐπανάστασιν καὶ διὰ τὸ ἐλαιοτριβεῖον, τὸ πιεστήριον, τὸ βαφεῖον, τὸ ὀρυχεῖον (ἐφ' ὅσον διὰ τῆς ὑδραντλίας ἐπιτρέπεται ἡ διείσδυσις εἰς μεγαλύτερον βάθος) καὶ διὰ τὸ σιδηρουργεῖον (ἐφ' ὅσον διὰ τῆς αὐξήσεως τῆς ἀποδόσεως τῶν φουσερῶν ἦτο δυνατὴ ἡ δημιουργία ὑψικαμίνων). Ἰδίως ἡ ἀνάπτυξις τῆς μεταλλουργίας διὰ τῆς ὑψηλῆς θερμοκρασίας εἰς βαθμὸν ἄγνωστον ἕως τότε προωθεῖ ὀλόκληρον τὴν μηχανικὴν δρᾶσιν τοῦ μεσαιωνικοῦ κόσμου.

Ἐὰν ὁμως ἡ δύναμις τοῦ ὕδατος ἐσήμαινε μίαν ὑπέρβασιν τῆς ζωικῆς δυνάμεως, τὸ γεγονός δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μείνῃ χωρὶς ἐπακόλουθα διὰ τὸν θεσμόν τῆς δουλείας, ὁ ὁποῖος ὑπὸ τὴν ἀνοχὴν τῆς Ἐκκλησίας⁵ εἶχε διατηρηθῆ καὶ μάλιστα κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πρώιμου Μεσαιῶνος ἀποτελέσει τὴν κυρίαν πηγὴν τῶν ἐσόδων τῆς Δύσεως. Ἀφ' οὗ ἀνελάμβανεν ὁμως ἡ μηχανὴ τὴν ἐργασίαν, τὸ κήρυγμα τῆς ἰσότητος τῶν ἀνθρώπων παρουσιάζετο ἐφαρμοσιμον, χωρὶς νὰ κλονισθοῦν τὰ τεχνικὰ θεμέλια τῆς ζωῆς. Ἀπὸ τῆς πλευρᾶς αὐτῆς ὁ ὑδρόμυλος ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος ἀποφασιστικὸς συντελεστὴς τῆς Δύσεως διὰ τὴν ὑπερνίκησιν τῆς δουλείας μετὰ τὴν ἀδυναμίαν τῆς Ρώμης νὰ ἐπεκτείνῃ τὰ ὄριά της. Ἡ ἐμφάνισις του συμπίπτει πρὸς τὴν ἔναρξιν τῆς κοινωνικῆς ἐξισώσεως τῶν Εὐρωπαίων, τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ ἀτόμου ὄχι μόνον ὡς πρὸς τὸ τί θὰ πράξῃ διὰ τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὸ τί θὰ σκεφθῆ διὰ τὸν κόσμον, τὴν κοινότητα καὶ τὸν Θεόν, διὰ τὰ δίκαια καὶ τὰ καθήκοντά του.

Ἐκτὸς αὐτοῦ ὁ ὑδρόμυλος ἐσήμαινε τὴν ἔναρξιν τῆς συγκεντρωτικῆς οἰκονομίας. Ἀφ' οὗ ὡς κινητήριος δύναμις παρουσιάζεται τὸ ὕδωρ, τὰ ἐργαστήρια μετακομίζουσι εἰς τὰς κοιλάδας τῶν ποταμῶν καὶ τῶν χειμάρρων. Ὁ ἀποκεντρωτισμὸς, ὁ ὁποῖος ἐπεκράτησεν εἰς τὴν Εὐρώπην μετὰ τὴν κατάρρευσιν τῶν ἀρχαίων πόλεων, δέχεται τώρα τὸ πρῶτον πλήγμα. Οἱ ἄνθρωποι ἀρχίζουσι νὰ συναθροίζωνται, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐπαναλαμβάνεται εἰς τὴν ἐποχὴν μας περὶ τὰ βιομηχανικὰ κέντρα, ὅπου ὑπάρχει ἡ πηγὴ τῆς φυσικῆς ἐνεργείας, τὴν ὁποίαν εἶναι εἰς θέσιν νὰ μεταφράσῃ εἰς τεχνικὸν ἔργον. Τοὺς πρῶτους τεχνίτας, ὅπως σήμερον, συνοδεύουσι αἱ οἰκογένειαι των καὶ τὰ διὰ τὴν διαβίωσιν των ἀπαραίτητα ἐπαγγέλματα. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον σχηματίζονται συνοικισμοί, οἱ κάτοικοι τῶν ὁποίων δὲν ἀσχολοῦνται πρὸς τὴν γεωργίαν, ἀλλὰ κατασκευάζουσι τεχνικὰ προϊόντα*.

* Εἰς τὴν Φλωρεντίαν λειτουργοῦν τὸ ἔτος 1338 μ.Χ. ἄνω τῶν 200 ὑφαντουργείων με τεχνικὸν προσωπικὸν 30.000 ἀνθρώπων. Χάριν τῆς ἐκμεταλλεύσεως φυσικῶν δυνατοτήτων ἢ τοῦ συντονισμοῦ τῶν προσπαθειῶν ἐνεφανίσθησαν διασκοῦντος τοῦ Μεσαιῶνος ἐπιχειρήσεις καὶ μηχανικὰ συγκροτήματα γιγαντιαίων διαστάσεων, ἐπὶ παραδείγματι βορείως

Εἰς τὴν δέσμευσιν τοῦ ὕδατος παρουσιάσθη ἡ ἔκτοτε παντοδύναμος εὐρωπαϊκὴ ἀρχή, διὰ τῆς ὁποίας ὁ ἄνθρωπος τροποποιεῖ τὴν ὕλην, ὄχι μόνον διὰ νὰ συντηρηθῇ, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν ἐπιρροήν του διὰ τῆς αὐξήσεως τῆς παραγωγῆς ἀνεξαρτήτως τῶν καιρικῶν συνθηκῶν καὶ τοῦ ἐποχικοῦ κύκλου τοῦ ἔτους. Ὁ ὑδρόμυλος εἶναι ὁ ἀκρογωνιαίος λίθος τοῦ μετέπειτα κεφαλαιοκρατικοῦ οἰκοδομήματος τῆς Εὐρώπης. Τὸ κέρδος τοῦ ἀτόμου ἢ τῆς συντεχνίας ἐμφανίζεται ἀπὸ τῆς στιγμῆς αὐτῆς ὡς σκοπὸς τῆς ζωῆς. Εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ἡ κερδοσκοπικὴ ἐπιχειρήσις μετὰ τὴν ἰδιωτικὴν ἀξιοποίησιν τῆς ἐργασίας, τὴν ἀσφάλειαν τῆς ὑπάρξεως, τὴν αὐξήσιν τοῦ κύρους, τὸν φόρον τιμῆς, τὴν ἀνεσίαν καὶ τὴν ἀπεριόριστον ὑπόσχεσιν τῆς ἐνθουσιάζει τὸν ἄνθρωπον εἰς θάρος τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ πρᾶγμα δὲν ἔγινεν ἀμέσως ἀντιληπτόν, ἐφ' ὅσον ἄλλωστε τὰ περισσότερα τῶν πρώτων ἐργαστηρίων εὐρίσκοντο ὑπὸ ἐκκλησιαστικὸν ἔλεγχον. Ἡ αἴγλη τοῦ οἰκονομικοῦ κέρδους ἀπορροφᾷ ὁμοῦς συνέχως περισσότερον τὸν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος ἀργότερον ἐδικαιολόγησε τὴν ὁρμὴν αὐτὴν ὡς ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, πολὺ ἐνωρίτερον ὁμοῦς τὴν εἶχε θέσει εἰς ἴσην μοῖραν πρὸς τὸν Θεόν. Ἐπιγραμματικῶς παρουσιάζει τὴν διάθεσιν αὐτὴν ἡ πρώτη πρότασις τῶν καταστατικῶν μιᾶς ὑφαντουργικῆς ἐταιρείας τῆς Φλωρεντίας: «Ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ κέρδους!»⁹.

Ἡ νέα ζεύξις τοῦ ἵππου καὶ ἡ ἐμπορικὴ κριτικὴ τοῦ κοινωνικοῦ συστήματος.

Ἡ κεντρομόλος οἰκονομία, τὴν ὁποίαν εἰσήγαγεν ὁ ὑδρόμυλος δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν ν' ἀναπτυχθῇ, ἐὰν δὲν ἐσημειοῦτο μία παράλληλος ἐξέλιξις τῶν μέσων μεταφορᾶς. Ἀπὸ τοῦ 9ου αἰῶνος καὶ ἐξῆς εἰσάγονται πρᾶγματι εἰς τὴν Εὐρώπην ἐρχόμενοι ἐκ τῶν ἀσιατικῶν στεππῶν δύο ἐπαναστατικοὶ νεωτερισμοὶ εἰς τὸν τρόπον ζεύξεως τοῦ ἵππου, ὁ περὶ τὸν θώρακα ζυγός, διὰ τοῦ ὁποίου τετραπλασιάζεται ἡ ἐλκτικὴ του δύναμις καὶ τὸ σιδηροῦν πέταλλον, διὰ τοῦ ὁποίου ἐνισχύεται ἡ ἐξαιρετικῶς εὐπαθὴς ὀπλή του. Ὁ «ἐξ Ἀνατολῆς ὄνος», ὅπως ὠνόμασαν τὸν ἵππον οἱ Βαβυλώνιοι, εἶχε καταστήσει δυνατὴν τὴν λόγῳ τῆς ἐπιδιδούσης ξηρασίας εἰς τὴν κεντρικὴν Ἀσίαν, πιθανῶς ἕνεκα τῆς μετατοπίσεως τοῦ πόλου εἰς τὴν σημερινὴν του θέσιν, πρώτην μετακίνησιν τῶν λαῶν, οἱ ὁποῖοι εἰσέβαλον εἰς τὰς χώρας τῆς ἐγγυῆς Ἀνατολῆς καὶ τελικῶς κα-

τῶν Ἀλπεων τὸ ἀλατωφυχεῖον τῆς πόλεως Lüneburg, εἰς τὸ ὁποῖον τὸν 13ον αἰῶνα ὑπῆρχον 54 παραπήγματα διὰ τὴν στέγασιν 500 ἐργατῶν⁶ καὶ πρὸς νότον τὸ ὀπλοστάσιον τῆς Βενετίας, τὸ ὁποῖον ἰδρύθη τὸ ἔτος 1104 μ.Χ., διὰ ν' ἀπασχολήσῃ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῆς δόξης του ἄνω τῶν 15.000 διὰ δέκα ἔτη ἐπὶ συμβάσει προσλαμβανομένων ἐργατῶν⁷. Τὸ arsenal τῆς Βενετίας ὑπῆρξε τὸ μεγαλύτερον μηχανοστάσιον τῶν Μέσων χρόνων, τὰ δὲ μηχανήματά του διατηρήθησαν ἐπὶ τὸ κλείστον ὡς κρατικὰ μυστικά. Μεταξὺ τῶν 14 ἑκατομμυρίων ἐγγράφων τῶν ἀρχείων τῆς Βενετίας εὐρίσκονται ἀκόμη ἱστορικῶς ἀνεξέλεγκτα τεκμήρια τῶν μηχανικῶν γνώσεων τοῦ Μεσαιῶνος⁸.

τέστρεψαν τὴν Βαβυλῶνα καὶ τὴν Αἴγυπτον ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου τῶν Ἰνδοευρωπαϊῶν, οἱ ὁποῖοι ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὡς εἰσαγωγεῖς τοῦ ἵππου εἰς τὴν Αἴγυπτον φέρονται οἱ τελευταῖοι ἐπιδρομεῖς Ἰξῶς, ἐνῶ εἰς τὸν ἑλληνικὸν χῶρον οἱ πρῶτοι ἐκ τῶν κατελθόντων Ἀρίων¹⁰. Οἱ «ἵππόδαμοι»¹¹ καὶ οἱ «πτολίεθροι»¹² Ἕλληνας ἥρωες ἐχρησιμοποίησαν ὁμοῦ τὸν ἵππον κυρίως διὰ πολεμικοὺς σκοποὺς, τὸν περιέβαλλον διὰ τοῦτο μὲ μίαν ἱερότητα, ἣ ὁποία μετεβλήθη μετὰ τὴν ἰσορροπίαν τῶν δυνάμεων εἰς αἰσθητικὸν δέος, ὥστε ὁ σύντροφος αὐτὸς τῆς πολεμικῆς περιπετείας νὰ κοσμή τὴν ζωὴν τῆς εἰρήνης καὶ νὰ μείνη καθ' ὅλην τὴν ἑλληνικὴν ἀρχαιότητα σχεδὸν ἀμέτοχος τοῦ οἰκονομικοῦ βίου.

Διὰ τῆς μεταλλικῆς ἐξωπλισμένης ὀπλῆς καὶ διὰ τοῦ ζυγοῦ, ὁ ὁποῖος δὲν περιβάλλει τὸν λαϊμόν, ὥστε νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἀναπνοήν, ἀλλὰ τοὺς ὄμους τοῦ ἵππου, ἀποκτᾷ ὁ Μεσαιῶν τὸ ταχὺ μεταφορικὸν μέσον διὰ τὴν αὐξήσιν τῆς ἀγροτικῆς ἀποδόσεως καὶ τὴν μετατόπισιν καὶ συσσώρευσιν τῶν βιοτεχνικῶν προϊόντων. Ἡ δυνατότης αὕτη ἐπιβάλλει τὴν ἀνακαίνισιν καὶ τὴν ἐπέκτασιν τοῦ ὀδικοῦ συστήματος, ὥστε νὰ προαχθοῦν αἱ ἐμπορικαὶ σχέσεις ἐντὸς καὶ μετὰ τῶν κρατῶν. Ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἐμπορίας ἐνισχύει τὴν αὐτοπεποίθησιν τῆς διαρκῶς πληθουνομένης τάξεως τῶν οἰκονομικῶς ἰσχυρῶν ἀκτημόνων, ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι δὲν διέθετον τίτλον εὐγενείας, χωρὶς διὰ τοῦτο νὰ εἶναι ὑποτακτικοὶ τῶν εὐγενῶν. Ἡ ἀποδέσμευσις τῶν ἐμπόρων ἐκ τῆς γῆς καὶ ἡ οἰκονομικὴ τῶν ἀνεξαρτησία ἐσήμαινε μίαν ἀδιατύπωτον, ἀλλ' ἐντὸς τῶν πραγμάτων ἐδραιουμένην κριτικὴν τῆς κοινωνικῆς τάξεως καὶ ταυτοχρόνως τὴν γένεσιν μιᾶς νέας ἀξιοπρεπείας, νέων ἐπιδιώξεων, τομέων ἀπασχολήσεως καὶ συμφερόντων παραλλήλων καὶ ἐναντίων τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ κράτους καὶ τῆς ἀριστοκρατικῆς ὑπεροχῆς.

Τὸ ἐμπόριον ἐβασίσθη σχεδὸν ἐξ ὀλοκλήρου εἰς τὰ προϊόντα, τὰ ὁποῖα δὲν παρήγε τὸ ἀγρόκτημα. Μόνον ὅ,τι δὲν διέθετεν ὁ τόπος, εἶχεν ἀγοραστικὴν ἀξίαν καὶ κατὰ συνέπειαν, ἐξαιρέσει τῶν ἀργότερον ἐξ Ἰνδιῶν εἰσαγομένων καρυκευμάτων ἢ τῆς σινικῆς μετάξης, μόνον ὅ,τι παρήγε τὸ τεχνικὸν ἐργαστήριον, εἶχεν ἐμπορικὴν σπουδαιότητα. Ὁ ἵππος λοιπὸν ὄχι μόνον μεταφέρει ταχέως τὰ προϊόντα, ἀλλὰ διὰ τῆς δυνατότητός του αὐτῆς γίνεται ὁ πειρασμὸς τῆς μεσαιωνικῆς βιοτεχνίας. Ἡ ἀπόδοσις τῶν ἐργαστηρίων συνεχῶς αὐξάνεται, διότι διὰ τῶν νέων ὁδῶν καὶ τῶν ἵππικῶν σταθμῶν ἐν εἴδει σκυταλοδρομίας ἢ ἀγορᾶ συνεχῶς διευρύνεται. Τὴν ἐμπορικὴν αὕτην κίνησιν παρηκολούθησαν καὶ ἐπετάχυναν καθ' ὅλον τὸν Μεσαιῶνα εἰδικαί ἐφευρέσεις εἰς ὄλους τοὺς ἐργαστηριακοὺς κλάδους, μετὰ τῶν ὁποίων ἰδιαιτέραν μνείαν κυρίως διὰ τὴν κεραμεικὴν, τὴν μεταλλουργίαν καὶ τὴν ὑφαντικὴν ἀξίζει ὁ ποδοκίνητος τροχός, διὰ τοῦ ὁποῖου ἀποδεσμεύονται τὰ χέρια τοῦ τεχνίτου. Τὸ ποδοκίνητον ὑφαντήριον τοῦ 12ου αἰῶνος ἀποτελεῖ ἀπὸ τῆς πλευρᾶς αὐτῆς μίαν τεχνικὴν ἐπανάστασιν, τῆς ὁποίας ἡ σημασία διὰ τὸ ἐμπόριον

τῶν ὑφασμάτων καὶ γενικῶς διὰ τὴν οἰκονομίαν καὶ τὴν κοινωνικὴν ζωὴν τῆς Εὐρώπης δυσκόλως ἐλέγχεται.

Γ) γοτθικὸν τόξον

α) ὡς παράστασις ὑπερβάσεως τῶν ὁρίων,

Ἡ ἀύξησης τῆς ἀποδόσεως, ἡ διάνοιξις ἐμπορικῶν ὁδῶν, ἡ ἀνάγκη ὑπερπηδήσεως τῶν ἐμποδίων διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν νέων προθέσεων, ἡ δυσαναλογία μεταξὺ ἐσωτερικῆς δυνατότητος καὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὁρῶν τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἔδωσαν εἰς τὴν ζωὴν τῆς μεσαιωνικῆς Εὐρώπης ἓνα δυναμισμὸν, ὁ ὁποῖος, ὅσον ἡ ἐκκλησιαστικὴ καὶ ἡ πολιτικὴ ἀντίδρασις ἐθραύετο, τόσο περισσότερο ἐξώθει τὸν ἄνθρωπον νὰ κάμψη, ὅ,τι ἀνέκοπτε τὴν κίνησίν του, ὡς εἰς εἶχεν ἀποκλειστικὸν σκοπὸν τὴν ὑπερνίκησιν τῆς στάσεως. Ὁ δυναμισμὸς αὐτὸς δὲν ἐσήμαινεν ὁμῶς μόνον μίαν συνεχῶς ἐντατικωτέραν ἐκπόρθησιν τοῦ κόσμου, ἀλλ' ἐξεπόρθησε τὴν θρησκευτικὴν συνείδησιν καὶ ἐπεισε τὸν ἄνθρωπον, ὅτι ὑπάρχει, διὰ νὰ καταγωνίζεταί τὴν γῆν, διὰ ν' ἀνατείνεται καὶ νὰ μείνη μετάρσιος, νὰ εἶναι ἡ ἄνωσις, ἡ ὁποία ὑπερπηδᾷ τὴν βαρύτητα τῆς ὕλης μὲ τὴν ἰδανικὴν ἀπαίτησιν νὰ ἐγγίση τὸν οὐρανόν. Ἀντικειμενικὴ πρόβωλὴ τῆς ἀνατάσεως αὐτῆς ὑπῆρξεν ὁ γοτθικὸς ναὸς. Τὸ βασικόν του στοιχεῖον, τὸ ἀρχιτεκτονικὸν τόξον, παρέστησε τὴν κατακόρυφον ὑπέρβασιν τῶν ὁρίων.

β) ὡς μετουσίωσις τῆς ἀραβικῆς διακοσμητικῆς εἰς μεταφυσικὴν ἀνάγκην,

Ὅπως τὰ περισσότερα ἐκ τῶν πρώτων βασικῶν εὐρημάτων τοῦ Μεσαιῶνος καὶ τὸ τόξον τῆς γοτθικῆς ἀρχιτεκτονικῆς κατάγεται ἐξ Ἀνατολῶν. Προτοῦ κλείσῃ ἡ πρώτη χριστιανικὴ χιλιετηρὶς ἐμφανίζεται εἰς τὴν ἔδραν τῶν χαλιφῶν Σαμαρρὰν πλησίον τοῦ Τίγρητος καὶ καθαρώτερον, πάντοτε ὁμῶς ὡς διακοσμητικὸν στοιχεῖον, εἰς τὸν μωαμεθανικὸν ναὸν τοῦ Καῖρου Ibn - Tulun. Διὰ τῶν Ἀράβων μέσφ τῆς Σικελίας καὶ τῆς Ἰσπανίας καὶ διὰ τῶν βουργουνδῶν σταυροφόρων (1099 μ.Χ.) μεταναστεύει ἀρχομένης τῆς δευτέρας χιλιετηρίδος τῆς χριστιανικῆς ἱστορίας εἰς τὸν εὐρωπαϊκὸν χῶρον, εἰς τὴν Πίζαν, τὴν Βουργουνδίαν καὶ τὸ Monte Cassino. Ἐνταῦθα, πλησίον τοῦ τάφου τοῦ ἀγίου Βενεδίκτου, ἐκτίσεν ὁ πάπας Βίκτωρ III μὲ τὴν βοήθειαν ἀράβων ἀρχιτεκτόνων καὶ ἐργατῶν τὸν ναὸν τοῦ ἀγίου Ἐρᾶσμου, τὸν ἀρχιτεκτονικὸν διάκοσμον τοῦ ὁποίου ἐμιμήθη τὸ ἔτος 1083 μ.Χ. ὁ ἡγούμενος Hugo τῆς ἰσπανικῆς μονῆς Cluny, τοῦ μεγαλυτέρου χριστιανικοῦ προσκυνηματος τῶν Μέσων χρόνων.

Εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἡ Εὐρώπη ἀνέθεσεν εἰς τὴν νέαν ἀρχιτεκτονικὴν δυνατότητα νὰ ἐκφράσῃ τὰ μεταφυσικὰ τῆς αἰτήματα. Ἐάν οἱ ἐφευρέται εἶχον ἀποδώσει εἰς τὸ ἀρχιτεκτονικὸν τόξον διακοσμητικὸν χαρακτήρα, ὥστε νὰ συμ-